

ALADIN HUSIĆ
Orijentalni institut, Univerzitet u Sarajevu

O REGRUTACIJI U ADŽEMI OGLANE U BOSNI 1565. GODINE

Sažetak

U radu se govori o regrutiranju bosanskih mladića u adžemi oglane na osnovu nekih novih izvornih pokazatelja. Autor kritički analizira podatke koje pružaju izvori, kontekstualizira ih i dovodi u vezu sa drugim dokumentima pomoću kojih utvrđuje vrijeme provedbe spomenute regrutacije, ali i druge podatke do kojih dolazi analizom izvora. Komparativnom metodom analizira područja iz kojih je vršena regrutacija, te ju promatra i vrši usporedbu i povezanost sa drugim procesima koji su se odvijali na jednom dijelu gdje je regrutacija nešto zastupljenija. Iz onoga što je dokumentirano, razaznaje se starosna granica regrutiranih koja se kreće između trinaest i dvadeset godina. S područja Bosne, dokumentirana su ukupno 72 regrutirana mladića iz 59 naseljenih mjesta. Većina ih je pripadala i odnose se na kadiluk Novi Pazar (49), tek djelimično na ostatak Bosne, sa svega deset naselja.

Ključne riječi: Bosna, regrutacija, kadiluk Novi Pazar, Jeleč, Ras, devširma, adžemi oglani.

Regrutacija u janjičarski korpus, u historiografiji poznatija kao *devširma*, predstavlja jedno od vrlo važnih pitanja naše historiografije, koje, s obzirom na njegov značaj, u našoj literaturi još uvijek nije dobilo neophodan prostor kako bi se rasvijetli neki manje poznati segmenti ove pojave. Kao zasebna tema u našoj historiografiji je relativno malo zastupljena. Osnovne odrednice o devširmi sadržane su u bogatoj literaturi izvan naših prostora, dok su kod nas prenošene, u malobrojnim radovima objavljivanim na našim jezicima. Izuzmu li se enciklopedije, u domaćoj historiografiji, pisano je relativno malo, tek nekoliko tematskih osvrti, koje su već decenijama ranije uradili A. Matkovski, E. Kovačević i A. Handžić.¹ Stoga je svaki novi podatak koji se odnosi na devširmu vrlo dragocjen.

U Muzeju Topkapi Saraj u Istanbulu nalaze se tri dokumenta koji vjerovatno predstavljaju fragmente, i govore o regrutaciji u adžemi oglane (*janji-*

1 Aleksandar Matkovski, „Prilog pitanju devširme“, *POF, XIV-XV/1964-1965*, Sarajevo 1969, 273-309; Ešref Kovačević, „Jedan dokument o devširmi“, *POF XXII-XXII*, 1972-73, Sarajevo 1976., str. 203-209, Adem Handžić, „O janičarskom zakonu“ *POF 46/1996*, Sarajevo 1997., str. 141-150.

čare) na području Bosne na jedan drugačiji način od onoga što je već poznato u našoj povijesnoj literaturi.² Mada dokumenti imaju različitu numeraciju, prema našoj procjeni, riječ je o istom procesu, barem u dva osnovna dokumenta koji se ovdje analiziraju, a čiji rezultati su stjecajem različitih okolnosti numerirani odvojeno. Nekoliko argumenata upućuje na to da je riječ, ako ne o potpuno istom vremenu u smislu uže datacije, onda, barem regrutaciji koja je vršena na osnovu istog *fermana* ili *hukma* u Bosni, tokom jedne godine. Drugi vrlo važan problem koji se postavio jeste što na svakom dokumentu nedostaje ponešto od prijeko potrebnih obilježja, nekada datacija, nekada geografska odrednica pomoću koje bi se lakše mogle ustanoviti prostorne okolnosti u kojima je vršena ova regrutacija mladića iz Bosne u *adžemi oglane*, ali i područja na kojima je ona vršena. Prvi dokument je datiran i odnosi se na sandžak Bosna. Ovdje treba istaći da se Bosanski sandžak, ne samo u vrijeme nastanka ovog popisa, nego od formiranja Bosanskog sandžaka, prostirao na jugoistok do Zvečana i Mitrovice, obuhvativši i regiju Novog Pazara, koja je predstavljala jedan od šest vilajeta i kadiluka na području Bosanskog sandžaka.³ Oba fragmenta se odnose na „Bosnu“, istina sa različitim stepenom sadržajnosti i bogatstvom informacija koje nude.

Prvi dokument, je znatno kraći i bez vrlo važnih odrednica i on obuhvata samo nekoliko imena. Prednost smo mu dali iz prostog razloga što počinje sa „defter imena“ ili „*defter-i esâmi gilmân-i acemiyân ki livâ-i Bosna*“. Kao što se vidi, nije naznačeno kojem užem području pripadaju regrutirani mladići, osim što se navodi da su iz „*sandžaka Bosna*“. Značaj ovog fragmenta jeste u tome što on sadrži i dataciju, dakle vrijeme nastanka, a to je 5. *rebiu-l-evvel* 973. godine, odnosno 30.09.1565. godine. Na osnovu pečata na kraju ovog popisa dolazimo do drugog vrlo dragocjenog podatka iz kojeg vidimo da je regrutacija vršena za vrijeme Ali-age, age janjičara.⁴ Analiza naseljenih mjesta upućuje da ovaj popis pripada centralnoj oblasti Bosanskog sandžaka, sa mogućim izuzecima iz kojih se može naslutiti da se neki slučajevi odnose na Hercegovinu.

Drugi dokument je sadržajniji i precizniji u definisanju prostora koji obuhvata. Mada nije datiran kao prethodni, mnogo je dragocjeniji i sadržajniji u nekim drugim aspektima. Prije svega, on je znatno duži, i ima vrlo jasan početak i kraj, kojim se definira područje predmetnog popisa, „*kadiluk Novi Pazar*“ ili „*kazâ-i Yeni Pazar*“. Da je cjelovit, bar što se tiče ovog kadiluka, potvrđuje zbir, ali i pečat na kraju liste regrutiranih. Ono što na neki način predstavlja njegovu manjkavost jeste da, za razliku od prethodnog, nedo-

2 *Topkapı Sarayı Müzesi*, D 10177, D 9451.

3 H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, str. 120-121.

4 *Topkapı Sarayı Müzesi* D 10177.

staje datacija. No, pečat na kraju popisa omogućava nam nadomjestak tog nedostatka i barem okvirno datiranje ovoga dokumenta, koji je nastao u isto vrijeme, ili približno kada i naprijed navedeni, u vrijeme kada je na čelu janjičarskog korpusa bio spomenuti Ali-aga.⁵ Jer, na kraju popisa otisnut je njegov pečat, koji omogućava da se taj dokument smjesti u vremenski okvir, kao i prethodni. Ostaje otvoreno pitanje da li su druga područja, i u kojoj mjeri, bila obuhvaćena, posebno ako imamo na umu da je relativno duži spisak sačuvan za područje Novog Pazara.

Iako ga je koristio u svome radu Rifki Melul Merić,⁶ ovaj dokument je u našoj literaturi, koja se bavila pitanjem regrutacije, ostao nezapažan i potpuno zanemaren. Njegova procjena je da je dokument nastao „prije 940“, što znači do 1533. godine. Kako smo pitanje približne datacije već riješili, nije potrebno posebno dokazivati da on pripada nešto kasnijem razdoblju. Očito da R. M. Merić nije imao uvid u ovaj kraći, datirani spisak, te ga je vremenski smjestio znatno ranije od ove procjene do koje se dolazi kompariranjem sa drugim izvorima. Ne znamo šta ga je potaklo za tu vremensku dataciju, jer ni na koji način nije pojašnjeno, na temelju čega se opredijelio za tu godinu i pretpostavku.

Kao dodatni argument o 1565. godini kao vremenu regrutacije, mogao bi poslužiti i jedan drugi izvor, koji ukazuje na to da su ovi dokumenti samo implementacija jedne carske naredbe (*hükma*) upućene 973. (1565) godine, a odnosi se na regrutiranje mladića iz Bosne. Naime, naredba je upućena kadijama Bosne, Hercegovine i Klisa.⁷ Budući da dokument nije datiran, E. Kovačević ga je vremenski smjestio u 972. (1564), dok ga je Uzunčaršili, prateći znatno veći broj dokumenata te vrste, datirao 973. (1565). Bez obzira na ovu razliku u spomenutoj dataciji, može se kazati da je riječ o jednom lančanom procesu, u kojem je nakon naredbe (1565) na terenu uslijedila regrutacija čiji je rezultat spomenuti popis regrutiranih mladića. Sve ono što je navedeno u *hukmu*, a proistječe iz zakona o janjičarima, prepoznatljivo je, vidljivo i evidentno i u ovom popisu. Osnovna poenta dokumenta jeste regrutiranje „pretežno obrezanih dječaka“. U toj naredbi se dalje kaže: „od starosjedilačkog stanovništva toga područja regrutuju se u (adžemi) oglane oni koji su obrezani, pa neka to ne budu oni koji su kasnije odnekud došli, samo zato da bi postali adžemi oglani, odnosno neka to ne budu oni koji nisu obrezani, samo zato da ne bi bili uzeti u adžemi oglane“. Posebno se skreće pažnja da se ne upisuju mladići iz drugih područja, koji su tu došli da bi bili

---

5 *Topkapı Sarayı Müzesi*, D 9451.

6 Rifki Melul Merić, „Birkaç Mühim Arşiv Vesikası“, *Istanbul Enstitüsü Dergisi*, S III/1957, Istanbul 1957., s. 35-40.

7 Ešref Kovačević, „Jedan dokument o devširmi“, *POF XXII-XXII*, 1972-73, Sarajevo 1976., str. 203-209.

regrutirani. Dodatni važan kriterij koji se ističe ovom naredbom jeste da to budu „sposobni, obrezani djačaci koji su od davnina sa tog područja“.⁸

Glavninu dokumentiranih slučajeva iz ukupnog broja pisanih predstavlja regrutacija na području kadiluka Novi Pazar. Za potpunije razumijevanje cjelokupnog konteksta neophodno je navesti nekoliko osnovnih informacija o kadiluku Novi Pazar.

Prvobitno uže područje Novog Pazara, zvalo se *vilajet i kadiluk Jeleč*, a već od 1485. za taj prostor koristi se administrativno-sudski termin „vilajet i kadiluk Novi Pazar“. Tom vilajetu i kadiluku pripadale su nahije: Zvečan, Jeleč, Ras, Sjenica, Moravica, Barče, Vrače, Nikšići, Aržane, Mitrovica i Novi Pazar, Ostatija, Bobolj.⁹ Nažalost, na osnovu ovog popisa niti drugih dostupnih izvora nije moguće preciznije definirati koje to nahije i koja područja pripadaju kadiluku Novi Pazar, posebno što je vremenom dolazilo do formiranja novih kadiluka iz kojih su izdvajane pojedine nahije. Iz prvobitnog teritorija kadiluka Novi Pazar, izdvojena je nahija Nikšići dok je većina drugih nahija činila jednu kompaktnu upravnu cjelinu, bez obzira na povremena izdvajanja nekih nahija.

Između kadiluka Novi Pazar i Višegrad, koji su jedno vrijeme teritorijalno graničili, kako se pretpostavlja, u drugoj polovini 16. stoljeća formiran je novi kadiluk Priboj. Moglo bi se kazati približno u vrijeme kada je nastao i ovaj popis regruta, ali nije preciznije poznato šta je pripadalo tom kadiluku, a šta je ostalo pri kadiluku Novi Pazar.¹⁰ Poseban problem je u tome što nije moguće ustanoviti kada je do tog razdvajanja došlo. Jasnu granicu između novopazarskog i pribojskog kadiluka nije moguće povući ni na osnovu kasnijeg prilično detaljnog popisa početkom 17. stoljeća. Čini se ipak da je prerano govoriti o kadiluku Priboj, a kako i u kom kontekstu se on spominjao naravno neophodno je dodatno preispitati. Ovdje treba istaći da je na prvobitnom prostoru novopazarskog kadiluka nastao i kadiluk Stari Vlah, kojemu su pripadale nahije Sjenica, Moravica, Ostatije i Bobolj.¹¹ To se najvjerovatnije dogodilo nekad u sedamnaestom stoljeću.

Ni na osnovu izvora s kraja 16. i početka 17. stoljeća, nije moguće potpuno jasno definirati šta predstavlja kadiluk Novi Pazar. Iako se on izričito spominje kao „kadiluk Novi Pazar u Bosanskom sandžaku“, nema precizne definicije teritorija niti se kod pojedinih nahija naznačava kojem kadiluku pripadaju. Temeljem ranije sudsko-administrativne prakse, moglo bi se kazati

8 Ešref Kovačević, „Jedan dokument o devširmi“, *POF XXII-XXII, 1972-73*, Sarajevo 1976., str. 203-209.

9 Hazim Šabanović, *Bosanski pašaluk, postanak i upravna podjela*, Sarajevo 1982, str. 145-146.

10 Isto, str. 184.

11 Isto str. 181.

da u najširem smislu navedenom kadiluku pripadaju nahije: Aržane, Zvečan, Jeleč, Ras, Vrače, Sjenica, Ostatija, Bobolj, Trebna, Moravica, Barče i Banja. Dakle, dvanaest nahija iz kojih su, čak i da je u 16. stoljeću formiran kadiluk Priboj, mogle biti izdvojene nahije Banja i kadiluk Stari Vlah nahije Sjenica, Moravica, Ostatije i Bobolj.¹² No, kako ovaj popis ipak pripada nešto ranijem razdoblju, bliže sredini 16. stoljeća, to je teško očekivati da bi neka od ovih nahija mogla pripadati novoformiranom kadiluku. Jedino što je nahija Banja sasvim pouzdano bila u sastavu kadiluka Višegrad. Stoga će se analiza svoditi na jedanaest nahija, koje su u vrijeme provedbe regrutacije pripadale kadiluku Novi Pazar.

Promatrano iz ugla ovog izvora, pojam kadiluka Novi Pazar pomalo je nejasan, jer izvor ne daje mogućnost praćenja kojoj nahiji naselja pripadaju. Nema sumnje da su glavne nahije ovog kadiluka Ras, Jeleč, Zvečan, Aržane, Vrače i Barče, i da je na njihovom području živjelo 81,75% cjelokupnog stanovništva navedenih jedanaest nahija. Kada se od toga još oduzme „minijaturna“ nahija Aržane, sa svega 130 domova, može se kazati da je samo u nahijama *Zvečan, Jeleč, Ras, Vrače i Barče* živjelo oko 80 procenata stanovništva kadiluka, gdje je vršena glavnina ove regrutacije.

Za cjelovitije promatranje regrutacije (*devširme*) vrlo je važno istaći još jedan detalj iz druge polovine 16. stoljeća. Naime, na cjelokupnom prostoru jedanaest spomenutih nahija, do kraja 16. stoljeća, što znači nakon nastanka ovog popisa, muslimani su činili svega 19% stanovništva. Ta činjenica je važnija tim prije što su regrutirani s tog područja u velikoj većini *muslimani* 76%, a vrlo je mala participacija nemuslimanskog stanovništva, iako je ono u to vrijeme činilo oko 81% stanovništva cjelokupnog područja. To dakako potvrđuje da često naglašavanje da se iz Bosne imaju regrutovati muslimanska djeca, nije tek neutemeljeno lansirana puka fraza, nego stvarna praksa koja se primjenjivala na terenu.

Na teritoriji spomenutih jedanaest nahija, koje su pripadale ovom kadiluku, u drugoj polovini 16. stoljeća dokumentirano je oko 400 naselja u statusu sela.¹³ Budući da je poznat i broj naselja obuhvaćenih ovom regrutacijom (49), to znači da je oko 12 % naselja toga područja bilo podložno ovoj vrsti obaveze koja je ipak bila zasnovana na dobrovoljnosti, a ne na surovoj prisili, kako ju je često predstavljala historiografija, posebno brojni putopisi. Sve to pokazuje da ona nije ipak imala tako široku osnovu, da se nije protezala na sva naselja, pa čak ni na sva domaćinstva. Jer istaknuto ne pokazuje često

---

12 Adem Handžić, „O društvenoj strukturi stanovništva u Bosni početkom XVII stoljeća“, *POF XXXII-XXXIII*, 1982-1983, Sarajevo, 1984, str. 140-146.

13 *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604, Sv. II*, Obradila: Snježana Buzov, Priredila Lejla Gazić, Bošnjački institut-Orientalni institut Sarajevo, Sarajevo 2000.

predstavljaju masovnost, koja na području ovoga kadiluka ne dostiže ni jedan cijeli procenat domaćinstava na teritoriji jedanaest nahija kadiluka Novi Pazar. Primjer novopazarskog kadiluka pokazuje da je prosječno tek na 127 domaćinstava ove godine dolazio po jedan regrut, a ne na svakih 40 kako se često ističe u historiografiji.

Mjesta iz kojih potječu regrutirani mladići

U prvom dijelu popisa nisu naznačena područja ili kadiluci iz kojih je regrutacija vršena, osim što su navedena imena sela, te da pripadaju „sandžaku Bosna“. Iz ovog dokumenta proistječe da je regrutacija vršena u slijedećim naseljima: *Mijoča Gornja, Glogovica, Dubovica, Poljar, Past, Vuka, Zaborak, Selići, Rika, Cerska*. Iz navedenog se vidi da je ovom regrutacijom obuhvaćen prilično širok prostor u Bosanskom sandžaku, u nahijama *Višegrad, Lašva, Birač i Čajniče*, ali sa relativno malim brojem regrutiranih. Ove godine, ili bolje kazano, ovom regrutacionom ciklusu, nisu bila podložna cijela područja kadiluka, nego tek neka mjesta u pojedinim kadilucima Bosne. Za to nema nekog obrazloženja u samom dokumentu. Ali, možemo pretpostaviti da je broj potrebnih regruta bio ili limitiran ili da, naprosto, potrebe i zahtjevi age janjičara nisu bili veći u ovom regrutacionom ciklusu. Kao što se vidi, regrutacija je pretežno obuhvatila Bosanski sandžak, mada je, na osnovu ovih prilično reduciranih podataka koje nam izvor nudi, jasno da su obuhvaćeni i drugi sandžaci, osim Bosanskog. Kako popis predstavlja jednu cjelinu, to se da zaključiti da je u tom regrutacionom procesu zaista bio obuhvaćen mali broj kadiluka i mali broj naselja u unutrašnjosti Bosne, bez obzira što poneko naselje pripada Hercegovini ili Zvorniku. Znatno je drugačija slika na jugoistoku Bosanskog sandžaka, u području kadiluka Novi Pazar, gdje se susrećemo sa znatno većim brojem naselja i regrutiranih lica, ali i drugim pojedinostima koje se tiču same regrutacije.

Na području *kadiluka Novi Pazar* mjesta obuhvaćena regrutacijom mladića u janjičarski korpus su iz okoline Novog Pazara, Mitrovice, Tutina, Sjenice, Nove Varoši i to slijedeća naseljena mjesta: *Banjska, Bare, Bare Banja, Božurić, Brđani, Brnjice, Crešnjevo, Čojluk, Dobri Dub, Dojluk, Donje Tenkovo, Donji Miho, Durušnić, Gornje Kovačevo, Gornji Ištar, Homorina, Hrasna, Jasen, Jasika, Jošanica, Kajkovo, Komar, Kosurići, Košutanji Banji, Kruševo, Leskova, Lokva, Miljković, Mur, Nikolići, Osoje, Ostraće, Palanka, Pasji Potok, Poratna, Prćenovo, Rasma, Raška, Skukovo, Strgamna, Strumce, Susitica, Tenkovin, Trni Vrh, Varoš, Vodovađe, Vojnići, Vranovina i Zapužan*.

Analiza pokazuje da je većina navedenih mjesta pripadala nahiji Ras (28) i nahiji Jeleč (17). Te dvije nahije dale su 73 % regrutiranih mladića s područja kadiluka. Ako se tome doda i nekih deset slučajeva za koje nismo mogli

identificirati pripadnost, rezultat pokazuje iznimno mali broj regrutiranih iz drugih nahija kadiluka Novi Pazar. U svakom slučaju, ostale nahije davale su svega 27% regrutiranih, uključujući i ova mjesta čiju teritorijalnu pripadnost nije bilo moguće identificirati, iako je moguće da neka od njih pripadaju nekoj od spomenutih nahija Jeleč ili Ras. To dakako pokazuje da je teret mobilizacije padao na ona područja gdje je prihvatanje islama bilo izraženije i intenzivnije. Jer, upravo te dvije nahije pokazuju u drugoj polovini 16. stoljeća najveći stupanj sklonosti ka islamskoj duhovnosti. Nema sumnje da je pitanje regrutacije u tijesnoj vezi sa stupnjem prihvatanja islama na području novopazarskog kadiluka. Do kraja druge polovine 16. stoljeća oko 40% stanovništva na području nahije Ras činili su muslimani, dok su druge nahije imale mnogo niži procenat muslimana, Barče 27%, Zvečan 15%, Jeleč 12%. No, kako je 76% regrutiranih muslimana, to je jasno da su, bez obzira na relativno nizak procenat muslimana u pojedinim nahijama, mladići ipak birani iz sredina sa većim brojem muslimana ili iz muslimanskih porodica.

Izuzmu li se već spomenute nahije Ras i Jeleč, komparacije radi, druge nahije su gotovo simbolično participirale u ovoj regrutaciji. Tako je na području Zvečana regrutacija vršena u dva slučaja, Barču sedam, Trebni jedan i Vraču jedan, dok za šest slučajeva nismo mogli precizirati kojoj nahiji bi mogla pripadati.

Ovdje treba istaći da je u pricipu, barem kako većina literature koja se bavi ovim pitanjem navodi, uziman po jedan mladić iz sela, mada se istovremeno pojavljuju neki izuzeci, u kojima imamo po dva, a nekada i više regruta iz jednog sela. Tako su iz sela Zaborak, Durušnić, Jasen, Donje Muhovo, Raška i Pasji Potok regrutirana po dvojica, iz Kruševa tri, a iz sela Lokva čak četverica mladića. Iz Zaborka kod Čajniča, najvjerovatnije da se radi o dvojici braće, Ahmedu i Mahmudu, sinovima Mehmeda, prvom od sedamnaest, a drugom od petnaest godina. Teško da bi se podudaralo ime oca, ali i naziv sela, da se ne radi o braći, i uz to i dovoljna vremenska razlika od dvije godine u pogledu uzrasta. Vjerovatno su također, Mustafa i Veli, sinovi Hasanovi, braća, koji su iz sela Pasji Potok krenuli put janjičarske službe.

Važno pitanje u navedenom kontekstu predstavlja pitanje starosti regrutiranih mladića. Nažalost, izvor ni u tom pitanju nije konzistentan, i daje tek djelimičan uvid u tom pogledu, jer je uzrast naveden tek za nekoliko lica. Naime, vidimo da su regrutirana lica starosne dobi od *trinaest do dvadeset godina*. Na prvih dvanaest uzoraka, iz unutrašnjosti Bosne, prosječna starost iznosila je 16,8 a u drugom slučaju na petnaest uzoraka prosjek starosti iznosio je 15,8 godina.¹⁴ Ove se starosne granice kreću u onim okvirima koji su

---

14 Popisivači nažalost nisu za sve upisane naznačili starosnu dob, što je uskratilo da se analiza izvrši na što je moguće većem broju uzoraka, što bi joj dalo dodatnu vjerodostojnost.

definirani jednim mnogo kasnijim fermanom, da se regrutiraju mladići od 15 do 20 godina.¹⁵

Među 72 regrutirana mladića s područja onodobne Bosne, regrutiran je i jedan broj mladića iz nemuslimanskih porodica, njih šesnaest. Ovdje želimo naglasiti da su svi ovi slučajevi s područja kadiluka Novi Pazar, i da u unutrašnjosti, bilo da je riječ o ostatku Bosanskog, ili pak nekog drugog sandžaka, takvih slučajeva ovog puta nemamo. Doduše, treba imati na umu i činjenicu da je vrlo mali broj dokumentiranih mladića, te možda uzrok tome leži i u toj činjenici. Ako se pak učešće nemuslimana u regrutaciji promatra samo u okvirima kadiluka Novi Pazar, gdje je regrutirano 60 mladića, onda ih je 26 % ili 22%, na osnovu dokumentiranih slučajeva, iz 1565. godine. Nakon regrutacije oni su dobili nova imena, koja dajemo zajedno sa imenima njihovih roditelja i mjesta iz kojih potječu. No, prije navođenja njihovih imena želimo ukazati na jednu vrlo zanimljivu pojavu koju izvori dokumentiraju, a govori o brojnim nepoznanicama o regrutaciji iz Bosne. Dokument koji je vrlo kratak, no sa vrlo zanimljivom porukom o ovom pitanju. Nažalost, on govori i o samom pomanjkanju izvora ove vrste koji bi pomogli demistifikaciji i demitologizaciji nekih historiografskih pristupa ovom pitanju, posebno o nasilnom, i vrlo dramatičnom „danku u krvi“. S područja kadiluka Neretva i Saraj sačuvan je popis nekoliko nemuslimanskih porodica koje mole da se njihova djeca uzmu u adžemi oglane. S područja kadiluka Neretva iz sela Kostajnica, Rama, Sovići, a kadiluka Saraj iz Donje Gore i pazara Fojnice.¹⁶

Popis nemuslimana regrutiranih s područja kadiluka Novi Pazar 1565.

<i>Novo ime</i>	<i>Ranije ime</i>	<i>Ime oca</i>	<i>Ime majke</i>	<i>Selo</i>
Hamza	Petar	Stojan	Milica	<i>Skukovo</i>
Hasan	Sava	Pavle	Cveka	<i>Hrasna</i>
Ahmed	Nikola	Čavido	Nedeljka	<i>Vranovina</i>
Džafer	Miloš	Radoje	Stosava	<i>Prćenovo</i>
Mustafa	Jovan	Mateja	Mila	<i>Košutanji Banji</i>
Jusuf	Đuro	Radovana	Cvetilja	<i>Čojluk</i>
Piri	Vukdrag	Vuk	Milica	<i>Nikolići</i>
Ilijas	Nikola	Vukota	Malivka	<i>Vojnići</i>
Mesih	Nikol	Živko	Vučotina	<i>Leskova</i>
Husrev	Rajo	Jako	Stoja	<i>Kajkovo</i>

15 Aleksandar Matkovski, „Prilog pitanju devširme“, *POF, XIV-XV/1964-1965*, Sarajevo 1969., str. 273-309.

16 TKSM, D, 9607, Rifki Melul Merić, „Birkaç Mühim Arşiv Vesikası“, *Istanbul Enstitüsü Dergisi*, S III/1957, Istanbul 1957., s. 40.

Ajas	Zakman(?)	Đuro	Biljana	<i>Bare Banja</i>
Isa	Radman	Marko	Rada	<i>Gornji Ištar</i>
Bekir	Iko	Radul	Jelica	<i>Durušnić</i>

Bez obzira što obuhvata relativno mali broj lica, značaj ovog popisa je višestruk. Prvo što on predstavlja do sada najraniji poznati izvor ove vrste za Bosnu i najraniji pojedinačni popis lica koja su regrutirana u adžemi oglane. Drugo, znamo iz kojih mjesta potječu, i koliko- toliko imamo uvid u to koliko lica je regrutirano sa jednog užeg područja, kakvo je npr. kadiluk Novi Pazar, u šta kroz ranije objavljenu historiografsku literaturu uglavnom nismo imali nikakvog uvida. To nam omogućava praćenje procjena stupnja obuhvaćenosti stanovništva ovom obavezom, makar u oblasti jednog kadiluka. Ovaj popis nam daje i druge važne parametre o regrutiranim licima, kao što su starosna dob, ali i antropološke karakteristike, dakle, njihov fizički izgled. Iz navedenih razloga dajemo sadržaj u formi u kojoj je on dat u svome izvorniku sa naprijed istaknutim opisima. Zbog prirode službe za koju se biraju, očekivano je da među regrutiranim dominiraju oni visokog rasta (60%), dok je 23% srednjeg rasta i, najzad, nižeg rasta 17%. Slijedeća, obavezno naglašena karakteristika jeste boja kose, boja očiju i druge specifične oznake i obilježja koja su regruti imali i po kojemu su mogli biti raspoznavani. To govori da su svi tokom regrutacije pažljivo pregledani, i da su, pri upisu u registar mobiliziranih, unošene sve njihove karakteristične fizičke ili antropološke oznake. To je bio istovremeno i mehanizam zaštite protiv zloupotrebe, posebno manipuliranja regrutacijom i regrutima, ubacivanja drugih lica ili pak eventualnih drugih manipulacija, prodaje, bijega i bilo čega drugog što bi proces moglo kompromitovati i izvoditi ga izvan propisanih zakonskih okvira i procedura. Stoga se nakon uzrasta obavezno naglašavaju slijedeće karakteristike: boja kose, boja obrva, boja očiju, a potom ostale oznake bilo koje vrste, koje su se mogle uočiti pri pregledu, bilo da su prirodne ili su nastale uslijed fizičkog djelovanja.

Kada je u pitanju boja kose, regruti su klasificirani u tri osnovne kategorije: *plavi*, *smeđi* i *crni*. U tom smislu, dominira varijanta plavih 46%, potom tip smeđih 41%, i najzad nešto crnih tipova 10%. Kod obrva dominiraju varijante kestenjaste boje, zatim u nešto manjoj mjeri plave i crne, koje se prema zastupljenosti kreću: kestenjastih 40%, plavih 32% do 22 procenta crnih. Za izvjestan broj nisu navedene karakteristike. Bez obzira što su nijanse očiju raznoliko prikazane, sa više nijansi, i njih smo klasificirali u tri osnovna tipa: smeđe, crne i plave. Najzastupljeniji tip jesu nijanse smeđih očiju¹⁷ (37%),

17 U izvoru se definišu kao „ela“ što najčešće u stručnoj literaturi definiše „boja lješnjaka“ (kada je o boji očiju riječ. (Vidi: *Yeni Türkçe-Sırpça sözlük* / Hazırlayan: Marija

dok su prema zastupljenosti ostale dvije (plave i crne) približno izjednačene (30% i 29%).

*

***

*Popis imena adžemi oglana, iz sandžaka Bosna, regrutiranih 5. Rebiu-l-evvela 973. godine.*¹⁸

(1.) Piri, sin Bajazida, iz sela *Mijoča Gornja*.¹⁹ Visokog rasta, plavokos, rastavljenih obrva, plavih očiju, iznad lijeve obrve ima okrugao mladež, na desnoj ruci ima ožiljak, približno dvadeset godina.

(2.) Pervane, sin Pirija, iz sela *Glogovica*.²⁰ Visokog rasta, svijetlosmeđ, rastavljenih crnih obrva, crnih očiju, na lijevoj strani vrata ima okrugao mladež, na desnom uhu malo udubljenje, približno sedamnest godina.

(3.) Bajazid, sin Mustafe, iz sela *Dubovica*.²¹ Niskog rasta, plavokos, plavih obrva, tamnosmeđih očiju, iznad desne obrve ima ožiljak, na lijevom oku iznad obrve ima ožiljak, približno četrnaest godina.

(4.) Mehmed, sin Mustafe, iz sela *Poljar*.²² Srednjeg rasta, plavokos, plavih obrva, dugog lica, plavih očiju, na desnoj strani glave ima izražen ožiljak, približno petnaest godina.

(5.) Omer, sin Behrama, iz sela *Past*.²³ Srednjeg rasta, crnomanjast, kestenjastih obrva, crnih očiju, na lijevom uhu ima dug ožiljak, na kažiprstu lijeve ruke ožiljak, približno sedamnaest godina.

(6.) Piri, sin Hamze, iz sela *Vuk(?)*.²⁴ Visokog rasta, svijetlosmeđ, gustih

---

Dinđić.— Ankara: Türk Dil Kurumu, 2014., s. 462.) Međutim, pojam „boje lješnjaka“ obuhvata dosta širok spektar boja očiju. Tako da bi se, kada su u pitanju boje očiju, „boja lješnjaka“ (engl. *hazel*) u kombinaciji sa drugim dodacima koji se spominju u izvoru mogla označavati od najsvjetlije nijanse plave do najtamnije smeđe boje. Zbog pojednostavljenosti i lakšeg razumijevanja mi smo ih ovdje u prijevodu klasificirali u: smeđe, tamnosmeđe i svijetlosmeđe, a u ukupnoj procjeni zastupljenosti samo kao „smeđi“ tip očiju.

18 TKSM, D 10177. U izvoru nema rednih brojeva, ali smo ih ovdje radi lakšeg praćenja numerirali.

19 Pod navedenim imenom selo nije poznato. Vjerovatno je riječ o Miočima ili dijelu Mioča, kod Rudog ili pak istoimenom naselju kod Kaknja.

20 Izvorno „*Glagča*“ pa nije baš najjasnije o kojem naselju se radi. Najprije bi ga trebalo tražiti u naselju pod imenom „*Glagovica*“ koje kao naselje danas postoji na području Doboja.

21 Ni Dubovica kao naselje nije poznato. Ali postoji više naselja koje mogu imati sličnosti sa spomenutim. To su: Dubovo kod Višegrada, ima ih više (Gornje i Donje, zatim Dubovo), te Dubovo Brdo kod Kaknja.

22 Na tlu Bosne i Hercegovine, naselje Poljar danas postoji jedino kod Dervente.

23 Vjerovatno današnji Past, selo kod Rudog.

24 Pod ovim imenom danas ne postoji. Možda se radi o selu Vukovu kod Tešnja, ili naselju Vukovine kod Zavidovića.

crnih obrva, crnih očiju, iznad lijeve obrve ima mladež, na palcu lijeve ruke ima ožiljak, približno dvadeset godina.

(7.) Ahmed, sin Mehmeda, iz sela *Zaborak*.²⁵ Visokog rasta, svijetlosmeđ, sastavljenih kestenjastih obrva, svijetlosmeđih očiju, na vrhu iznad lijeve obrve ima ožiljak, i na licu ima razasute benove, približno sedamnaest godina.

(8.) Mahmud, sin Mehmeda, iz s(pomenutog) sela (*Zaborak*).²⁶ Niskog rasta, crnomanjast, crnih izraženih obrva, crnih očiju, na vratu ima mali okrugli mladež, približno petnaest godina.

(9.) Ejnehan, sin Kasima, iz sela *Selići*.²⁷ Visokog rasta, svijetlosmeđ, sastavljenih crnih obrva, smeđih očiju, ispod kapka desnog oka ima mladež, približno osamnaest godina.

(10.) Mehmed, sin Ejnebega, iz s(pomenutog) sela (*Selići*).²⁸ Visokog rasta, svijetlosmeđ, sastavljenih kestenjastih obrva, smeđih očiju, s desne strane ima dvije oznake, na lijevom obrazu ima razasute mladeže, približno osamnaest godina.

(11.) Hasan, sin Husejna, iz sela *Rika (Rijeka)*.²⁹ Visokog rasta, plavokos, sastavljenih plavih obrva, plavih očiju, na lijevom obrazu ima ožiljak, ima ožiljak i na drugom, približno sedamnaest godina.

(12.) Mustafa, sin Ahmeda, iz sela *Cerska (Brska)*.³⁰ Srednjeg rasta, plavokos, krupna lica, plavih obrva, plavih očiju, na ruci ima ožiljak, približno četrnaest godina. I s lijeve strane na licu ima ožiljak.

*

***

*Imena mladića iz Vilajeta Bosna, regrutiranih na osnovu fermana i uzetih u adžemi oglane su slijedeća:*³¹

Kadiluk Novi Pazar

(1.) Redžep, sin Husejna, iz sela *Osoj*.³² Visokog rasta, plavokos, kestenjastih obrva, svijetlosmeđih očiju, izduženog lica, pored lijevog uha ima

---

25 Selo kod Čajniča.

26 Isto kao prethodna napomena.

27 Izvorno „Selić“. Danas postoji samo kod Travnika.

28 Isto kao prethodna napomena.

29 Kako ova ortografija može podrazumijevati i Rijeku i Riku to je rješenje teže. Rijeka postoji kod Olova, a Rika (ikavski) je i dio Novog Jajca, tj. Varcar Vakufa (Mrkonjić Grad).

30 Ortografija je pisana kao Cerska. Vjerovatno današnja Cerska kod Vlasenice.

31 TKSM, D 9451. U spomenutom radu ovaj dokument Rifki M. Merić dao je u latiničnoj verziji, ali mnoga mjesta i nazivi sela nisu adekvatno razriješeni kao i nemuslimanska imena, zbog čega ih ovdje dajemo u prijevodu na bosanski jezik i uz prateća pojašnjenja.

32 Danas selo Osoje, naselje u užem jugoistočnom području Novog Pazara. Pripadalo je nahiji Jeleč.

okrugao mladež, na lijevoj strani glave ima dugi ožiljak, približno devetnaest godina.

(2.) Veli, sin Ahmeda, iz sela *Gornje Kovačevo*.³³ Srednjeg rasta, ravnih pleća, okrugla lica, kestenjastih obrva, svijetlosmeđih očiju, na vrhu desne obrve ima mali mladež, približno petnaest godina.

(3.) Hizr, sin Mahmuda, iz sela *Jošanica*.³⁴ Srednjeg rasta, svijetlosmeđ, crnih obrva, crnih očiju, na glavi na dva mjesta ima ožiljak, na vrhu kažiprsta lijeve ruke ima ožiljak, približno šesnaest godina.

(4.) Bali, sin Murata, iz sela *Kosurići*.³⁵ Visokog rasta, svijetlosmeđ, kestenjastih obrva, tamnosmeđih očiju, na lijevoj strani lica ima ozledu, približno osamnaest godina.

(5.) Jusuf, sin Ahmeda, iz sela *Mur*.³⁶ Srednjeg rasta, svijetlosmeđ, rastavljenih obrva, crnih očiju, na vrhu lijeve obrve ima ožiljak, ožiljak ima čak i na potiljku, približno petnaest godina.

(6.) Hamza - Petar, sin Stojana i majke Milice, iz sela *Skukovo*.³⁷ Srednjeg rasta, svijetlosmeđ, sastavljenih kestenjastih obrva, smeđih očiju, na lijevoj obrvi ima dva ožiljka, približno petnaest godina.

(7.) Mehmed, sin Timura, iz sela *Brnjice*.³⁸ Niskog rasta, plavokos, rastavljenih obrva, tamnosmeđih očiju, na desnom obrazu ima okrugao mladež, pored lijevog uha ima jedan okrugao ben, približno četrnaest godina.

(8.) Hasan - Sava, sin Pavla i majke Cveke, iz sela *Hrasna*.³⁹ Visokog rasta, svijetlosmeđ, sastavljenih kestenjastih obrva, smeđih očiju, na gornjem kapku lijevog oka ima mladež, na lijevom obrazu ima dva mladeža, pored nosa ima ožiljak, približno osamnaest godina.

(9.) Ahmed - Nikola, sin Čavida? i majke Nedeljke, iz sela *Vranovina*.⁴⁰

33 Danas samo Kovačevo, sjeverozapadno od Novog Pazara. U izvorima se pojavljuje uglavnom kao Gornje i Donje Kovačevo. Pripadalo je nahiji Ras.

34 Zaselak južno od Novog Pazara, u slivu istoimene rijeke Jošanica. Danas u sastavu sela Lukarsko Goševo. Pripadao je nahiji Jeleč.

35 Selo, sjeverozapadno od Novog Pazara. Pripadalo je nahiji Ras.

36 Selo u užem području, južno od Novog Pazara. Pripadalo je nahiji Jeleč.

37 Selo sjeverno od Novog Pazara. Pripadalo je nahiji Ras.

38 Danas postoje Brnjice istočno od Sjenice, ali bi u tom slučaju vjerovatno trebale pripadati nahiji Sjenica, ako je riječ o ovoj Brnjici. Tokom 16. stoljeća pripadalo je nahiji Jeleč.

39 Izvorno „Hrasna“, no pod tim imenom nije poznato. Danas postoje dva moguća i najvjerovatnija rješenja: Rasno i Rast. Oba naselja danas administrativno pripadaju Sjenici i približno iste udaljenosti od prethodnog sela Brnjica. To predstavlja dodatni argument zašto ga treba tražiti na tom području. Čini se da bi ovdje moglo biti riječi o Rasnom, koje je se nalazi jugoistočno u odnosu na Sjenicu. Problem je veći tim prije što se kao samostalno naselje ne spominje u drugim izvorima, te mu je teže odrediti lokalitet. Vjerovatno je pripadalo nahiji Ras.

40 Danas istoimeno naselje sjeverozapadno od Novog Pazara, u dolini Deževke. Pripadalo je nahiji Ras.

Visokog rasta, svijetlosmeđ, rastavljenih kestenjastih obrva, na lijevoj strani vrata ima mladež, približno osamnaest godina.

(10.) Džafer – Miloš, sin Radoja i majke Stosava, iz sela *Prćenovo*.⁴¹ Srednjeg rasta, plavokos, rastavljenih plavih obrva, plavih očiju, na licu blizu desnog uha ima mladež, približno petnaest godina.

(11.) Mustafa – Jovan, sin Mateja i majke Mile, iz sela *Košutanji Banji*.⁴² Niskog rasta, svijetlosmeđ, rastavljenih plavih obrva, crnih očiju, na lijevom obrazu ima ožiljak, približno trinest godina.

(12.) Veli, sin Husejna, iz sela *Ostraće*.⁴³ Srednjeg rasta, plavokos, rastavljenih plavih obrva, plavih očiju, na lijevom obrazu ima nekoliko rasutih mladeža, približno petnaest godina.

(13.) Jusuf – Đuro, sin Radovana i majke Cvetilja, iz sela *Čojluk(?)*.⁴⁴ Visokog rasta, plavokos, kestenjastih obrva, plavih očiju, na glavi ima tri ožiljka, približno osamnaest godina.

(14.) Mustafa, sin Sejdije, iz sela *Brđani*.⁴⁵ Niskog rasta, plavokos, plavih obrva, svijetlog lica, smeđih očiju, na lijevoj strani glave ima dva ožiljka, približno trinaest godina.

(15.) Piri - Vukdrag, sin Vuka i majke Milice, iz sela *Nikolići*.⁴⁶ Visokog rasta, svijetlosmeđ, okrugla lica, kestenjastih obrva, crnih očiju, na potiljku ima ožiljak, na lijevom obrazu ima mladež, približno šestaest godina.

(16.) Ilijas – Nikola, sin Vukota i majke Maljoka, iz sela *Vojniće*.⁴⁷

---

41 Nekada se spominje i kao Prćenov dol, a ovdje samo kao Prćenovo. Selo pod tim imenom danas nije poznato, međutim, vjerovatno je riječ o današnjem naselju Prćenova, u užem, sjevernom području Novog Pazara. Pripadalo je nahiji Ras.

42 Pod ovim imenom danas nepoznato, te mu je prema tome teško odrediti lokalitet. Tokom 16. stoljeća javljaju se Košutovo na rijeci Ibru zapadno od Kosovske Mitrovice i ono je pripadalo nahiji Zvečan. Istoimeno naselje postoji i na teritoriju općine Leposavić. Ali ovdje nije riječ niti o jednom od spomenutih naselja. Košutova je bila u blizini sela Ištar, što znači da ovo naselje treba tražiti vjerovatno sjeverozapadno od Novog Pazara kod današnjeg sela Šitare. Pripadalo je nahiji Ras.

43 Izvorno „*Ustoradi*“ ili „*Ostoradi*“ ali u toj varijanti ne postoji. Najvjerovatnije današnje *Ostraće*, naselje kod Leposavića. Stoga ga treba tražiti u nahiji Zvečan. U poznatim izvorima 16. stoljeća se ne spominje kao samostalno naselje.

44 Nema drugog rješenja čitanja osim Čojluk. Takovo naselje nije poznato.

45 Jugoistočno od Novog Pazara postoji selo Brđani i Brđani Trnava. No, čini se da se ovo ne odnosi niti na jedno od ovih naselja. Iz jedne napomene vidimo da su se Brđani nalazili u blizini „klanca Kovačevo“, te bi u tom slučaju Brđane trebalo tražiti na rejonu sela Kovačevo, sjeverozapadno od Novog Pazara. Uz Brđane spominje se i selo Boškovići, i rijeka Brčka. Pouzdano znamo da je ovo naselje pripadalo nahiji Ras.

46 Ovo naselje nekada je imalo dvojno ime i zvalo se i „Božurići drugim imenom Nikolići“, ali danas nije poznato ni pod jednim od dva navedena naziva. Sve što znamo jeste da je tokom 16. stoljeća pripadalo nahiji Jeleč.

47 Istoimeno selo Vojniće u užoj sjeverozapadnoj okolini Novog Pazara. U izvorima 16. stoljeća ne spominje se kao samostalno naselje, ali se nalazilo na teritoriji nahije Ras.

Visokog rasta, svijetlosmeđ, rastavljenih kestenjastih obrva, smeđih očiju, na glavi ima dva ožiljka, na lijevoj ruci ima oznaku, približno osamnaest godina.

(17.) Mesih – Niko, sin Živka i majke Vučotine?, *Leskova*.⁴⁸ Niskog rasta, crnomanjast, rastavljenih kestenjastih obrva, plavih očiju, sitnog lica, na ruci ima dva mala ožiljka, približno trinaest godina.

(18.) Veli, sin Murata, iz sela *Bare*.⁴⁹ Srednjeg rasta, svijetlosmeđ, gustih kestenjastih obrva, crnih očiju, na ruci ima ožiljak, na glavi na dva mjesta ima ožiljke.

(19.) Husrev – Rajo, sin Jake i majke Stoje, iz sela *Kajkovo*.⁵⁰ Visokog rasta, plavokos, rastavljenih kestenjastih obrva, plavih očiju, okrugla lica, nema drugih obilježja.

(20.) Ajas – Dimitrije, sin Đure i majke Biljane, iz sela *Bare Banja*.⁵¹ Visokog rasta, svijetlosmeđ, plavih obrva, svjetloplavih očiju, okrugla lica, na vrhu s lijeve strane ima mali ožiljak, a pored malog lijevog prsta ima bradavicu.

(21.) Mahmud, sin Hasana, iz sela *Homorina*.⁵² Visokog rasta, plavokos, duga lica, rastavljenih kestenjastih obrva, smeđih očiju, na desnoj strani vrata ima mladež, i na lijevoj ruci ima oznaku.

(22.) Isa – Radman, sin Marka i Rade, iz sela *Gornji Ištar*.⁵³ Srednjeg rasta, plavokos, sastavljenih plavih obrva, plavih očiju, pjegava lica, na lijevoj ruci ima ožiljak.

48 *Leskova*, selo sjeverozapadno od Tutina. Pod tim imenom se ne spominje kao samostalno naselje u izvorima 16. stoljeća. Pripadalo je nahiji Jeleč.

49 Postoje dva naselja Bare koja bi mogla doći u obzir. Prvo selo jugoistočno od Novog Pazara, na granici s Kosovom, a drugo sjeveroistočno od Novog Pazara, na teritoriji Kosova. Kako je riječ o naselju koje je pripadalo nahiji Vrača u 16. stoljeću, to bi u ovom slučaju najvjerovatnije moglo biti rječi o Barama sjeveroistočno od Novog Pazara, na teritoriji Kosova.

50 Selo na teritoriju općine Leposavić, sjeverno od Leposavića. U izvorima 16. stoljeća se ne spominje kao samostalno naselje.

51 Ovdje je upisano kao jedinstveno naselje „Bare Banja“. Vjerovatno se u ovom slučaju radi o naselju Banja sjeveroistočno od Pazara. U ranijim izvorima spominje se samo kao Gornje i Donje Bare, naselje u nahiji Jeleč. Ono se i ovdje javlja kao Bare. (Vidi nap. 44).

52 Homorna, Homarina ili Komorna. Pod ovim imenima nije poznato. U nahiji Jeleč postojali su Gornji i Donji Morani, što bi moglo biti identično, budući da u mnogim toponimima dogodio proces ispadanja glasa „H“, kao što je npr. „Rast“ od Hrast, Rasno od Hrasno, Hrvati danas Rvati i sl. Tako je vjerovatno došlo i do ispadanja pojedinih glasova tako da je naziv evoluirao od Homorina, preko Omorina do današnjeg oblika Morani.

53 Gornji i Donji Ištar nekada naselja u nahiji Ras. Vjerovatno današnje naselje Štitare, sjeverozapadno od Novog Pazara.

(23.) Sulejman, sin Hasana, iz sela, *Susitica(?)*.⁵⁴ Visokog rasta, svijetlosmeđ, rastavljenih kestenjastih obrva, svijetlosmeđih očiju, na donjem lijevom kapku oka ima mladež.

(24.) Murad, sin Alagoza, iz sela *Banjska(?)*.⁵⁵ Visokog rasta, plavokos, rastavljenih crnih obrva, crnih očiju, na lijevoj i desnoj strani lica ima rasute benove.

(25.) Bekir - Iko, sin Radula i majke Jelice, iz sela *Durušnić(?)*.⁵⁶ Srednjeg rasta, svijetlosmeđ, rastavljenih kestenjastih obrva, plavih očiju, okrugla lica, na kažiprstu lijeve ruke ima ožiljak.

(26.) Davud - Selak, sin Nove i majke Malene, iz s(pomenutog) sela (*Durušnić*). Visokog rasta, svijetlosmeđ, crnih obrva, tamnosmeđih očiju, na lijevoj strani glave ima ožiljak.

(27.) Ibrahim – Janko, sin Radice i majke Jake, iz sela *Dojluk*.⁵⁷ Visokog rasta, crnomanjast, crnih obrva, crnih očiju, na desnoj strani ima opekotinu, na vrhu palca desne ruke ima ožiljak.

(28.) Behram, sin Pervane, iz sela *Poratna*.⁵⁸ Visokog rasta, svijetlosmeđ, rastavljenih plavih obrva, crnih očiju, sitnog lica, nema obilježja.

(29.) Davud, sin Mehmeda, iz sela *Vodovađe*.⁵⁹ Visokog rasta, plavokos, plavih obrva, plavih očiju, na ruci ima dva mala okrugla ožiljka.

(30.) Mustafa, sin Mahmuda, iz sela *Jasen*.⁶⁰ Visokog rasta, plavokos, gustih plavih obrva, plavih očiju, pored lijevog uha ima mali mladež.

(31.) Alija, sin Davuda iz s(pomenutog) sela (*Jasen*). Visokog rasta, svijetlosmeđ, rastavljenih kestenjastih obrva, plavih očiju, sitna lica, nema obilježja.

---

54 Izvorno Susitnica ili Sositnica. Nepoznato pod ovim ili nekim drugim sličnim imenom ovoga oblika. Vjerovatno današnja Sitniče, naselje u neposrednoj sjeverozapadnoj blizini Novog Pazara. U izvorima iz 16. stoljeća spominje se kao Sitnica, pripadao je nahiji Ras.

55 Banjska, nekadašnje naselje u nahiji Ras, zapadno od Raške. Banska postoji i na Kosovu, sjeverozapadno od Mitrovice.

56 Ortografski daje „Dorešnik“ ili „Durešnik“, vjerovatno danas Draževići, naselje sjeverno od Sjenice ili pak Draževići zapadno od Nove Varoši. U nahiji Barče se tokom 16. stoljeća spominje „Desivoj drugim imenom Družnić“, što bi najvjerovatnije moglo biti identično sa navedenim Družnićima.

57 Vjerovatno današnji Dojevići u užem, zapadnom području Novog Pazara. Kao samostalno naselje u izvorima 16. stoljeća se ne spominje. Pripadalo je nahiji Ras.

58 *Poratna* ili Poratje (Boretina, Poretina) moguće su ortografske varijante čitanja. Pod ovim ili sličnim imenima nije poznato.

59 Izvorno Vidovaje ili Vodovaje. Vjerovatno danas Vidovo, selo u užem sjeverozapadnom području Novog Pazara. Tokom 16. stoljeća nekada se spominje i kao „Vidohovo“ ili „Vodohovo“. Pripadalo je nahiji Ras.

60 Danas Jasenovo u općini Nova Varoš, zapadnom dijelu Nove Varoši. Pripadalo je nahiji Barče.

(32.) Hasan, sin Ejnehana, iz sela *Komar*.⁶¹ Visoka rasta, plavokos, plavih obrva, plavih očiju, na glavi ima okrugli ožiljak, pored lijevog uha ima okrugao mladež.

(33.) Bali, sin Ejnebega, iz sela *Strumce*.⁶² Niskog rasta, svijetlosmeđ, crnih obrva, crnih očiju, na lijevoj strani blizu usta ima ožiljak, i na kažiprstu lijeve ruke ima dva ožiljka.

(34.) Jahja, sin Ejnebega, iz sela *Dobri Dub*.⁶³ Niskog rasta, plavokos, svijetlosmeđih očiju, na tjemenu ima okrugli ožiljak.

(35.) Jusuf, sin Timura, iz sela *Donji Miho(?)*.⁶⁴ Visoka rasta, plavokos, plavih obrva, plavih očiju, na lijevoj ruci ima ožiljak, na grudnom košu ima malu izraslinu.

(36.) Veli, sin Hasana, iz s(pomenutog) sela (*Donji Miho(?)*). Visokog rasta, svijetlosmeđ, gustih crnih obrva, crnih očiju, na nosu ima dva mladeža.

(37.) Veli, (sin)⁶⁵ Husejna, iz sela *Kruševo*.⁶⁶ Visokog rasta, plavokos, plavih obrva, tamnosmeđih očiju, na srednjem prstu lijeve ruke ima ožiljak.

(38.) Hasan, sin Sefera, iz s(pomenutog) sela (*Kruševo*). Visokog rasta, svijetlosmeđ, rastavljenih plavih obrva, smeđih očiju, ima tri okrugla mladeža na rebrima.

(39.) Oruč, sin Mehmeda, iz s(pomenutog) sela (*Kruševo*). Visokog rasta, plavokos, kestenjastih obrva, svjetlosmeđih očiju, na ruci ima dva mala ožiljka.

(40.) Sefer, sin Vejsa, iz sela *Rasna*.⁶⁷ Srednjeg rasta, plavokos, razdvojenih plavih obrva, tamnosmeđih očiju, sitnog lica, na tjemenu ima ožiljak, između dvije obrve ima ožiljak.

61 Izvorno Komar, vjerovatno današnji Komarani, naselje jugoistočno od Nove Varoši. Pripadalo je nahiji Barče.

62 Danas selo Strumce, istočno od Tutina, na lijevoj obali Ibarskoj jezera. Pripadalo je nahiji Jeleč.

63 Danas istoimeno naselje sjeverno od Tutina. Pripadalo je nahiji Jeleč.

64 Izvorno pisano kao „Miho“. Vjerovatno je riječ o selu Muhovo, sjeverozapadno od Novog Pazara. Ovo naselje se inače spominje i u drugim izvorima 16. stoljeća i to sa dvojakim imenom, Muhovo i Moholj. Pripadalo je nahiji Ras. Danas postoji selo Muhovo u slivu Ljudske, sjeverozapadno od Novog Pazara dok se drugo ime Moholj nije očuvalo.

65 U izvorniku riječ „veled-i“ tj. „sin“ je izostavljena.

66 Selo jugozapadno od Novog Pazara. Pripadalo je nahiji Jeleč.

67 Više je naselja koja bi mogla doći u obzir, posebno što ovdje izostaje pripadnost nahiji. Time je ubikacija ovog naselja teža. Postoje *Rasno*, jugoistočno od Sjenice, ali i *Ras i Rast*, zapadno i sjeverozapadno od Novog Pazara. Sva navedeni nazivi mogli bi se poistovjetiti sa navedenim selom. Budući da nema oznake nahije, to je pitanje ubikacije i lociranja ovog naselja tim teže. U izvorima 16. stoljeća se ne spominje kao samostalno naselje, što dodatno usložnjava pitanje ubikacije. U svakom slučaju treba ih tražiti na prostoru nahije Ras.

(41.) Ibrahim, sin Mustafe iz sela *Božurić*.⁶⁸ Visoka rasta, svijetlosmeđ, crnih obrva, crnih očiju, na desnom uhu ima ožiljak, i na tjemenu glave ima ožiljak.

(42.) Husejn, sin Musaa, iz sela *Miljković*.⁶⁹ Visokog rasta, plavokos, gustih plavih obrva, smeđih očiju, na ruci ima ožiljak, na vratu ima tri okrugla mladeža, na lijevoj ruci ima ožiljak.

(43.) Mehmed, sin Hizra, iz sela *Zapužan(?)*.⁷⁰ Visoka rasta, svijetlosmeđ, gustih kestenjastih obrva, smeđih očiju, na lijevom uhu ima ožiljak, na kraju lijevog oka ima mali ožiljak.

(44.) Bali, sin Alagoza, iz sela *Trni Vrh*.⁷¹ Visokog rasta, plavokos, rastavljenih kestenjastih obrva, crnih očiju, pored desnog oka ima mali okrugli mladež.

(45.) Mehmed, sin Skendera, iz sela *Lokva*.⁷² Visokog rasta, plavokos, gustih kestenjastih obrva, smeđih očiju, na lijevom uhu ima duži ožiljak.

(46.) Murat, sin Hasana, iz s(pomenutog) sela (*Lokva*). Visokog rasta, crnomanjast, crnih obrva, crnih očiju, pjegava lica, između dvije obrve ima dva mala mladeža, na desnom uhu ima ožiljak.

(47.) Alija, sin Ejnebega, iz s(pomenutog) sela (*Lokva*). Srednje visine, plavokos, plavih obrva, crnih očiju, na desnoj obrvi ima mladež, na usni s lijeve strane usta ima mladež.

(48.) Hizr, sin Velije, iz s(pomenutog) sela *Lokva*. Niskog rasta, plavokos, razdvojenih crnih obrva, plavih očiju, na kraju desne obrve ima mali mladež, i na licu ima nekoliko razasutih mladeža.

---

68 Božurić, nepoznato. Tokom 16. stoljeća javlja se pod dvojnim imenom u nahiji Jeleč: Božurić, drugim imenom Nikolić. Danas nije poznato ni pod jednim od dva navedena naziva.

69 Dva su moguća rješenja ovog lokaliteta: *Miljković* ili *Miljković*. Ali ni pod jednim od navedenih imena danas nije poznato. U izvorima 16. stoljeća ovo se mjesto javlja pod dva imena: „*Miljković drugim imenom Čelice*“. To znači, da je u ovom slučaju riječ o današnjim Čelicama, naselju zapadno od na Nove Varoši. Pripadalo je nahiji Barče.

70 Ortografija daje više oblika Zapožan ili Zaposređan. Tokom 16. stoljeća javlja se selo Zapužani što bi možda bilo identično sa ovim naseljem. Uz to, održalo se do novijeg vremena kao dio sela ili zaselak pod nazivom „Zapuže“, na rijeci Deževki, sjeverozapadno od Novog Pazara. Pripadalo je nahiji Ras.

71 Izvorno Crni ili Trni Vrh. Pisar nije baš na najjasniji način upisao prvo slovo naziva. Pod istim imenom Trni Vrh, u 16. stoljeću spominje se kao mezra „u blizini sela Trnova“ u nahiji Ras. Stoga ga treba tražiti u selu Trnava, naselju zapadno od Raške ili u ataru toga sela.

72 Kao samostalno naselje ne spominje se u poznatim izvorima 16. stoljeća, te je prema tome teže odrediti lokalitet ovoga naselja. U obzir dolazi više varijanti. Prva je da se sjeverozapadno od Zvečana nalazi naselje Lokva, koje bi trebalo pripadati nahiji Zvečan, u kojoj ga kao što je istaknuto tokom 16. stoljeća ne susrećemo kao samostalno naselje. Druga mogućnost jeste da je riječ o današnjem naselju *Vučja Lokva* jugoistočno od Novog Pazara, na samoj granici s Kosovom koje bi pripadalo nahiji Ras.

(49.) Ferhad, sin Ilijasa, iz sela Jankulović *Tenkovin*(?).⁷³ Niskog rasta, crnomanjast, rastavljenih kestenjastih obrva, crnih očiju, na lijevom obrazu ima biljeg, na ruci ima mladež.

(50.) Derviš, sin Nesuha, iz s(pomenutog) sela (*Tenkovin*)(?). Niskog rasta, plavokos, rastavljenih plavih obrva, na licu ima rasutih mladeža.

(51.) Jusuf, sin Hasana, iz sela *Jasika*.⁷⁴ Srednjeg rasta, plavokos, rastavljenih crnih obrva, crnih očiju, sitnog lica, na licu ima rasutih mladeža.

(52.) Džafer, sin Hasana, iz sela *Raška*.⁷⁵ Visokog rasta, svijetlosmeđ, rastavljenih kestenjastih obrva, smeđih očiju, na vratu ima istaknut ožiljak, a i na ruci ima ožiljak.

(53.) Ahmed, sin Mustafe, iz s(pomenutog) sela (*Raška*). Visokog rasta, plavokos, gustih crnih obrva, smeđih očiju, na lijevom ručnom zglobu ima dužu ozledu.

(54.) Feruh, sin Hasana, iz sela *Crešnjevo*.⁷⁶ Srednjeg rasta, svijetlosmeđ, crnih obrva, crnih očiju, desno uho probušeno, na licu ima razasute mladeže.

(55.) Jusuf, sin Feruha, iz sela *Palanka*.⁷⁷ Visokog rasta, plavokos, rastavljenih kestenjastih obrva, plavih očiju, nema obilježja.

(56.) Bali, sin Husejna, iz sela *Strgamna*.⁷⁸ Visokog rasta, plavokos, sastavljenih kestenjastih obrva, smeđih očiju, pored donjeg kapka desnog oka ima mladež.

(57.) Bajazid, sin Ferhada, iz sela *Donje Tenkovo*.⁷⁹ Visokog rasta, svijetlosmeđ, rastavljenih kestenjastih obrva, plavih očiju, na desnom obrazu ima dva mladeža i na rebrima ima mladež.

(58.) Durmiš – Lazar, sin Živka i majke Anke, iz sela *Varoš*.⁸⁰ Visokog rasta, rastavljenih kestenjastih obrva, smeđih očiju, na desnim rebrima ima mladež.

73 Izvorno pisano kao „Tenkovin“ Ovo je vjerovatno današnje Gornje Tenkovo koje se spominje u 16. Stoljeću, a ovdje je samo Tenkovo. Kasnije se spominje Donje Tenkovo. Pripadalo je nahiji Ras.

74 Istoimeni zaselak sela Rajetići, jugoistočno od Novog Pazara. Pripadalo je nahiji Jeleč.

75 Danas gradić i općina na jugu Srbije, sjeveroistočno od Novog Pazara. Pripadalo je nahiji Ras.

76 Danas Trešnjevica, selo jugozapadno od Sjenice. Pripadalo je teritoriju nahije Trebna. U 16. stoljeću se ne spominje kao samostalno naselje.

77 Nepoznato.

78 Izvorno „Istrgamna“ u bosanskoj jezičkoj varijanti daje „Strgamna“ ili „Strgamina“. Nepoznato.

79 Tokom 16. stoljeća bilo je podijeljeno na Gornje i Donje Tenkovo, naselje u nahiji Ras. Danas postoji samo Tenkovo, selo sjeverozapadno od Novog Pazara.

80 Danas gradsko naselje Nova Varoš, nekada samo Varoš ili kasnije Iskender-pašina Varoš, jugozapadna Srbija. Pripadala je nahiji Barče.

(59.) Mustafa, sin Hasana, iz sela *Pasji Potok*.⁸¹ Niskog rasta, plavokos, plavih obrva, plavih očiju, na lijevoj strani čela ima mladež, na lijevoj ruci ima trag opekotine.

(60.) Veli, sin Hasana, iz s(pomenutog) sela (*Pasji Potok*). Srednjeg rasta, svijetlosmeđ, plavih obrva, plavih očiju, na rebrima ima mladež.

Ukupno 60 lica.

Zaključak

Regrutacija mladića iz Bosne u janjičarski korpus u ranijim radovima predstavljena je samo u kontekstu propisa, koji su se odnosili na to pitanje. Najčešće, su to bili različiti zakoni, naredbe (*hukmovi*) upućene pokrajinskim ili lokalnim organima, koje su uopćeno govorile o propisima ili mjerama koje je nužno preduzimati pri samoj regrutaciji. Usljed pomanjkanja izvora, historijska literatura nije se mogla baviti konkretnijim primjerima regrutacije na terenu. Zahvaljujući sačuvanim dokumentima, koji se odnose na ovo pitanje, ovdje smo predstavili rezultate jedne takve akcije, iz jedne nove, praktične perspektive na području Bosne iz sredine šesnaestog stoljeća. Dokumenti se odnose na regrutaciju provedenu 1565. godine, manjim dijelom u unutrašnjosti Bosne, a većim na području kadiluka Novi Pazar, odnosno njegovih jedanaest nahija, koje je kadiluk obuhvatao u vrijeme nastanka popisa. Tom prilikom regrutirano je 72 mladića, dvanaest iz unutrašnjosti sandžaka, a 60 mladića iz kadiluka Novi Pazar, na krajnjem jugoistočnom dijelu Bosanskog sandžaka. U tom smislu, regrutacijom je bilo obuhvaćeno deset sela u unutrašnjosti Bosne i četrdeset devet sela s područja novopazarskog kadiluka. Pretežan dio ovih sela pripadao je dvjema nahijama, nahiji Ras (28) i nahiji Jeleč (17). Također, većina regrutiranih mladića potječu iz muslimanskih, dok je svega 16 iz nemuslimanskih porodica, što je tek nešto više od jedne petine regrutiranih. Iako, nažalost, za sve slučajeve nije navedena starosna dob, na osnovu 29 dokumentiranih slučajeva starosne dobi vidimo da se uzrast mladića kretao preko 16 godina. Ako bi se promatrala donja i gornja granica, vidimo da se ona kretala između 13 i 20 godina.

On Conscription of Acemi Oglani of Bosnia in 1565

Abstract:

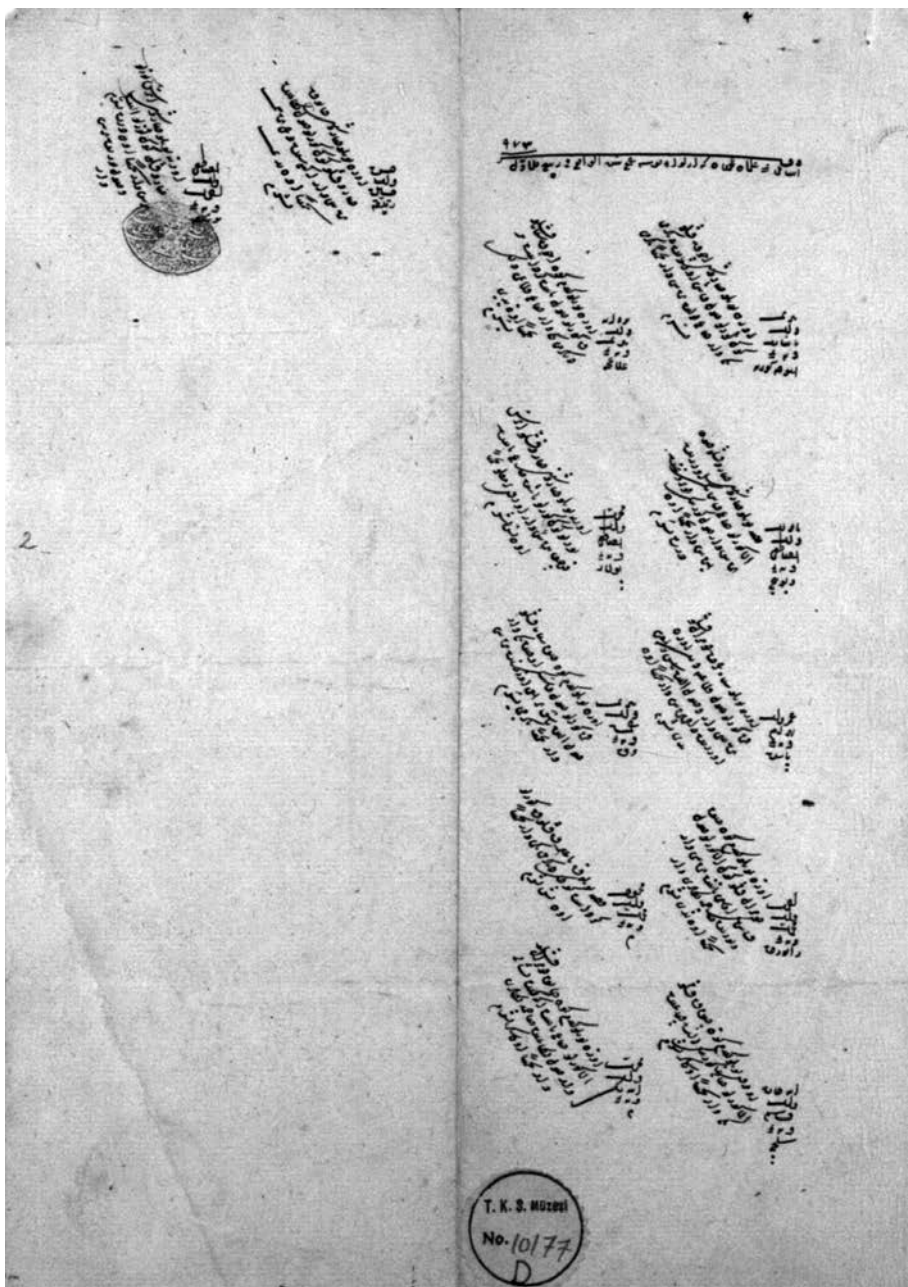
Conscription of youth from Bosnia into janissary corps had in earlier works been presented only in the context of regulations related to the issue. Most frequently, those were various laws, orders (*hukm*) sent to provincial

---

81 Izvorno napisano kao „Pasin Potok“. Riječ je o Pasjem Potoku, naselju, koje je tokom 16. stoljeća pripadalo nahiji Jeleč. Danas Pasji Potok, zaselak jugoistočno od Novog Pazara.

or local authorities, discussing generally the regulations or measures that had to be taken during the very conscription. Due to lack of sources, historic literature could not deal with specific examples of conscription in the field. Thanks to the preserved documents that cover the question of conscription, we are able to show the results of one such action in Bosnia dating as far back as mid-16th century, viewed from a new and practical perspective. The documents refer to conscription conducted in 1565, partly in Bosnia and mainly in the area of the kadiluk of Novi Pazar, i.e. its eleven nahiyes that the kadiluk included at the time of enlisting. 72 young men were recruited, out of which twelve came from inner parts of sanjak while 60 were from the kadiluk of Novi Pazar, the end south-east part of Bosnian sanjak. Conscription encompassed ten villages inside Bosnia and forty-nine villages from the kadiluk of Novi Pazar. Majority of the villages belonged to the nahiyes of Ras (28) and Jeleč (17). Also, most of recruited men originated from Muslim families and only 16 were from non-Muslim families, which makes only slightly above one fifth of the recruited. Although, unfortunately, there is no clear record of age for all recruited men, there are 29 documented records by which it can be concluded that their age was above 16. If we look at the lower and upper limits, we can see that the age ranged between 13 and 20.

Key words: *Bosnia, conscription, kadiluk of Novi Pazar, Jeleč, Ras, devshirme, acemi oglani.*

Istanbul, TKSM, D, 10177.

